

УДК 93/94

**ПРО РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГОВОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ДЛЯ УЧНІВ 11 КЛАСІВ
«РОЗУМІННЯ І СПРИЙНЯТТЯ УЧНЯМИ ІСТОРІЇ ГОЛОКОСТУ»**

Дмитро Десятов

У статті представлено результати моніторингового дослідження, присвяченого проблемі впливу предметно-методичних компетентностей учителя на формування учнівських компетентностей з теми «Історія Голокосту» та проблемі розуміння та сприйняття історії Голокосту учнями 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів Миколаївської області.

Ключові слова: історія Голокосту, геноцид, повага до прав і свобод інших людей, рівність, громадянська свідомість, патріотичне виховання.

**О РЕЗУЛЬТАТАХ МОНИТОРИНГОВОГО
ИССЛЕДОВАНИЯ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ 11 КЛАССОВ
«ПОНИМАНИЕ И ВОСПРИЯТИЕ УЧАЩИМИСЯ ИСТОРИИ ХОЛОКОСТА»**

Дмитрий Десятов

В статье представлены результаты мониторингового исследования, посвященного проблеме влияния предметно-методических компетенций учителя на формирование ученических компетенций по теме «История Холокоста» и проблеме понимания и восприятия истории Холокоста учениками 11-х классов общеобразовательных учебных заведений Николаевской области.

Ключевые слова: история Холокоста, геноцид, уважение к правам и свободам других людей, равенство, гражданское сознание, патриотическое воспитание.

**ABOUT RESULTS OF MONITORING RESEARCH
FOR STUDENTS 11 CLASSES "UNDERSTANDING AND PERCEPTION
HOLOCAUST'S HISTORY"**

Dmitry Desiatov

In the article the presented results of monitoring research, influence of subject-methodical competence teacher sanctified to the problem are on forming of student's competences from a theme "History of Holocaust" and to the problem of understanding and perception students 11classes of general educational establishments of the Mykolaiv area of history of Holocaust.

Key words: history of Holocaust, genocide, respect to therights and freedoms of other people, equality, civilconsciousness, patriotic.

У світлі сучасних вимог до шкільної освіти, в умовах переходу від навчально-дисциплінарної до особистісно-орієнтованої моделі освіти навчання історії має сприяти встановленню взаєморозуміння між людьми з різними культурними, етнічними, мовними та релігійними традиціями, допомогти сучасному мешканцеві України усвідомити себе не лише представником своєї держави та регіону, а й громадянином Європи та світу. Важливими завданнями навчання історії є розвиток в учнів історичного мислення, розуміння багатоманітності та полікультурності світу, усвідомлення існування різномаяття етносів і їхнього взаємовпливу, формування позитивної історичної самоідентифікації, навичок творчої діяльності та вмінь використовувати здобутий досвід на практиці.

Останні двадцять років у суверенній Україні повільно, але відроджується пам'ять про такі аспекти

війни з нацизмом, як Голокост. Тому тепер у нашій країні та суспільстві на часі питання, зокрема, про спільну пам'ять різних етносів про події Другої світової війни. Актуальність заявленої нами проблеми зумовлюється тим, що на прикладі історії Голокосту з учнями можна говорити про виховання толерантності, розвиток сучасної концепції прав людини і дотримання цих прав. Такі теми є актуальними в сьогоденному глобалізованому світі, адже вони спрямовані на виховання критичного мислення й активної громадянської позиції, толерантного світогляду учнів тощо.

Працівники Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти протягом січня 2016 року ініціювали та провели регіональне моніторингове дослідження впливу предметно-методичних компетентностей учителя на формування учнівських компетентностей з теми «Історія Голокосту» та сприйняття й

розуміння учнями історії Голокосту в процесі навчання історії в школі.

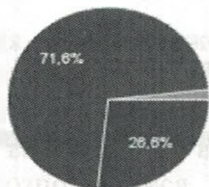
Дослідження здійснювалося методом анкетування на основі сервісу Диск Google за допомогою інструменту форми Google. В анкетуванні взяли участь 638 учнів 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів Миколаївської області. Репрезентативність вибіркової сукупності досягнуто забезпеченням участі в дослідженні всіх учнів 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Результати анкетування учнів

Результати дослідження свідчать про те, що більшість учнів (71,6 % респондентів / 457 осіб) розуміють, чому відбувся Голокост, і можуть розповісти, які події йому передували. 26,6 % респондентів (170 осіб) знають, що таке Голокост, але не розуміють, чому це відбулося саме з євреями. 1,7 % респондентів (11 осіб) майже нічого не знають про цю подію й можуть тільки здогадуватися, чому це відбулося (діаграма 1).

Діаграма 1

Яка із нижченаведених фраз найточніше характеризує ваші знання про історію Голокосту?

Я знаю, що таке Голокост, але не зовсім розумію, чому це відбулося саме з євреями.	170	26.6%
Я розумію, чому відбувся Голокост, й можу розповісти, які події йому передували.	457	71.6%
Я майже нічого не знаю про цю подію, й можу тільки здогадуватися, чому це відбулося.	11	1.7%

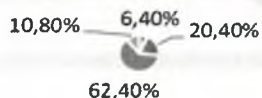
На питання «Хто, на Вашу думку, відповідав за організацію й здійснення Голокосту?» відповіді респондентів розподілилися таким чином:

- персонально Гітлер – 6,4 % респондентів (41 особа);
- Гітлер та його найближче оточення – 20,4 % респондентів (130 осіб);

- нацистський режим та ті, хто його підтримував – 62,4 % респондентів (398 осіб);
- до здійснення Голокосту були причетні різні групи населення країн, де відбулося масове знищення євреїв – 10,8 % респондентів (69 осіб) (діаграма 2).

Діаграма 2

Хто, на Вашу думку, відповідав за організацію та здійснення Голокосту?

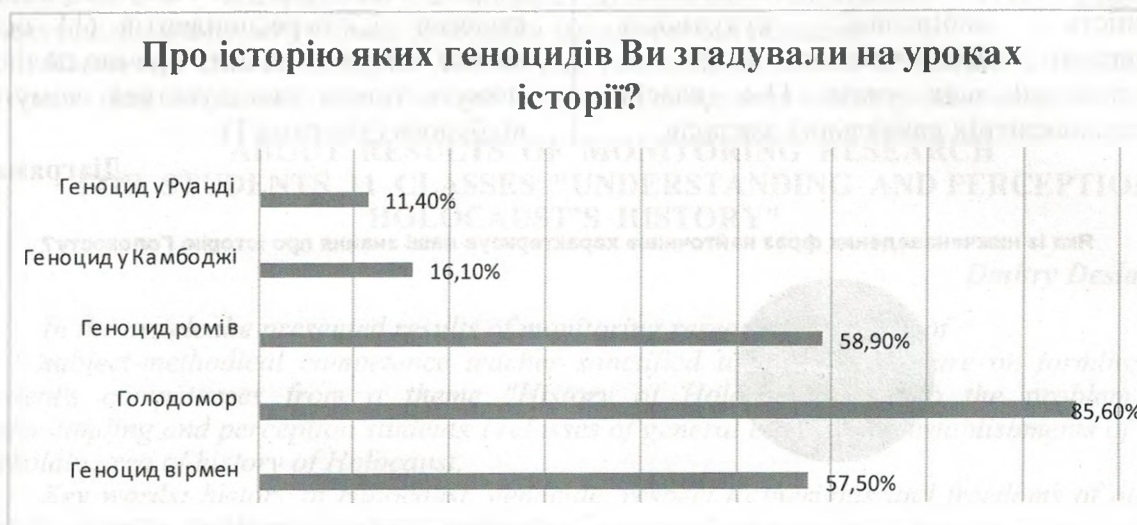

- Персонально Гітлер
- Гітлер та його найближче оточення
- Нацистський режим та ті, хто його підтримував
- До здійснення Голокосту були причетні різні групи населення країн, де відбулося масове знищення євреїв

На уроках історії учні згадували про історію різних геноцидів. Так, 85,6 % респондентів (546 осіб) згадували про Голодомор; 58,9 % респондентів (376 осіб) – про геноцид ромів; 57,5 % респондентів –

про геноцид вірмен; 16,1 % респондентів (103 особи) – про геноцид у Камбоджі; 11,4 % респондентів (73 особи) – про геноцид у Руанді (діаграма 3).

Діаграма 3

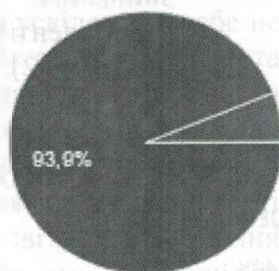

Більшість респондентів (93,9 % / 599 осіб) на уроках історії порівнювали

Голокост з іншими геноцидами; 6,1 % респондентів (39 осіб) – ні (діаграма 4).

Діаграма 4

Чи порівнювали ви на уроках історії Голокост з іншими геноцидами?

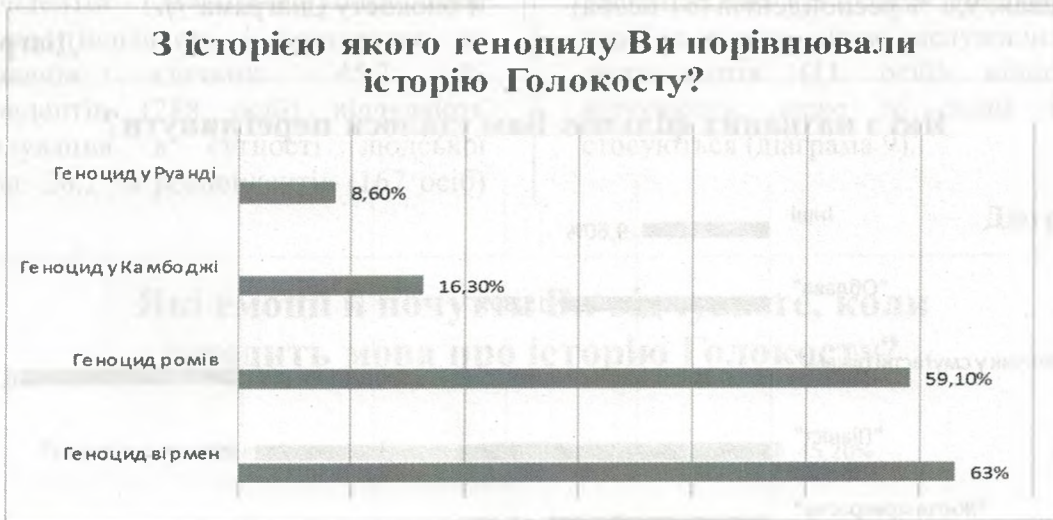

Так.	599	93,9%
Ні.	39	6,1%

63 % респондентів (402 особи) порівнювали історію Голокосту з геноцидом вірмен; 59,1 % (377 осіб) – з геноцидом ромів; 16,3 % респондентів

(104 особи) – з геноцидом у Камбоджі; 8,6 % (55 осіб) – з геноцидом у Руанді (діаграма 5).

Діаграма 5

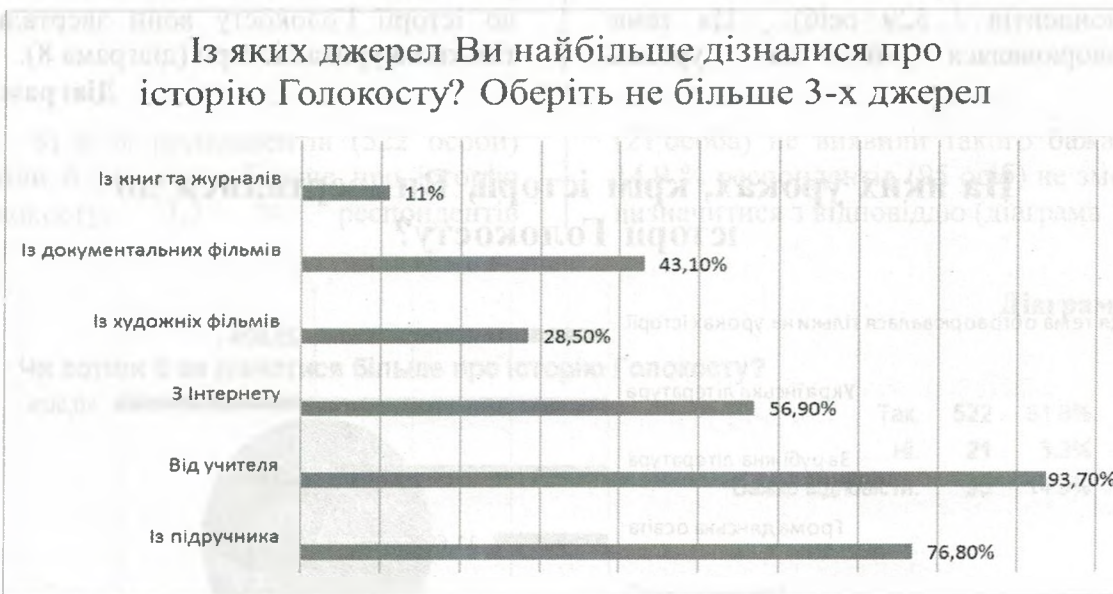

На запитання «Із яких джерел Ви найбільше дізналися про історію Голокосту (оберіть не більше 3-х із запропонованих варіантів)?» відповіді респондентів розподілилися таким чином:

- із підручника – 76,8 % (490 осіб);
- від учителя – 93,7 % (598 осіб);

- з Інтернету – 56,9 % (363 особи);
- із художніх фільмів – 28,5 % (182 особи);
- із документальних фільмів – 43,1 % (275 осіб);
- із книг та журналів – 11 % (70 осіб) (діаграма 6).

Діаграма 6

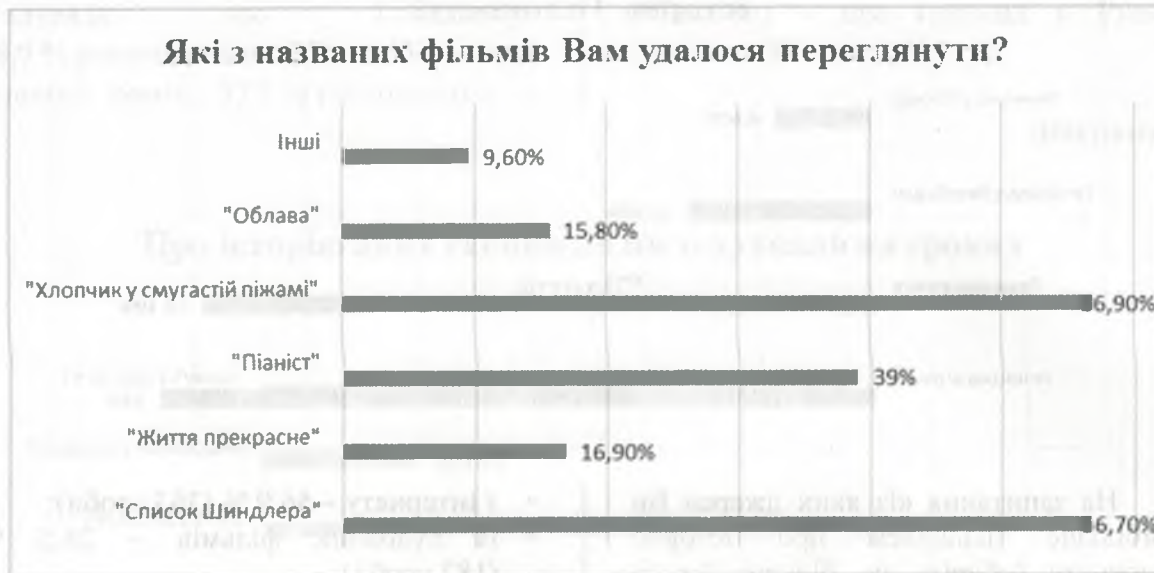
Результати дослідження свідчать про те, що респондентам вдалося переглянути художні фільми з історії Голокосту. Так, 56,7 % респондентів (362 особи) передивилися художній

фільм «Список Шиндлера»; 16,9 % респондентів (108 осіб) – «Життя прекрасне»; 39 % респондентів (249 осіб) – «Піаніст»; 56,9 % респондентів (363 особи) – «Хлопчик у

смуғастій піжамі»; 15,8 % (101 особа) – «Облава». 9,6 % респондентів (61 особа)

переглянули інші фільми про історію Голокосту (діаграма 7).

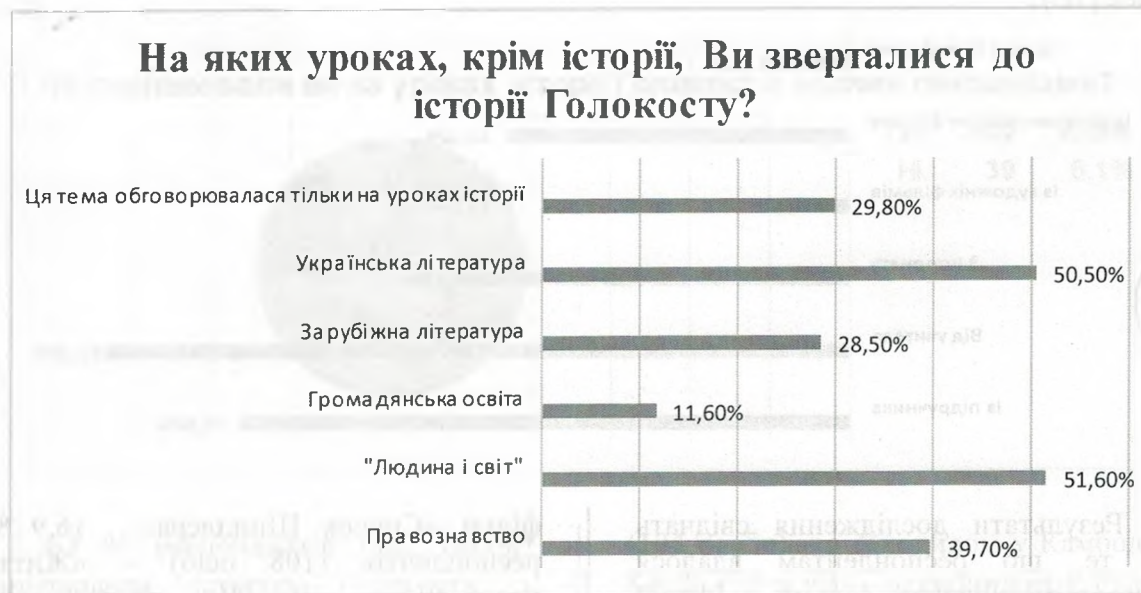
Діаграма 7

На основі відповідей респондентів можна зробити висновок, що до історії Голокосту учні найчастіше зверталися на уроках української літератури (50,5 % респондентів / 322 особи) та предмета «Людина і світ» (51,6 % респондентів / 329 осіб). Ця тема обговорювалася й на уроках

правознавства (39,7 % респондентів / 253 особи), зарубіжної літератури (28,5 % респондентів / 182 особи), з предмета «Громадянська освіта» (11,6 % респондентів / 74 особи). 29,8 % респондентів (190 осіб) зазначили, що до історії Голокосту вони зверталися тільки на уроках історії (діаграма 8).

Діаграма 8

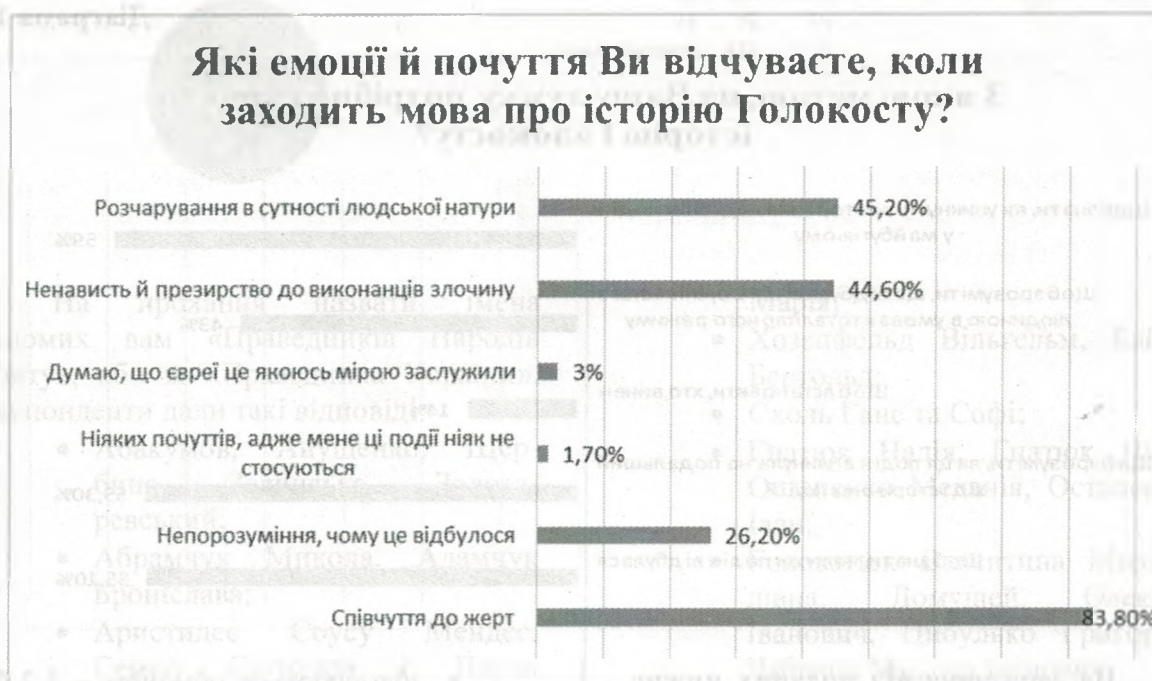
Результати дослідження свідчать про те, що більшість учнів (83,8 %

респондентів / 534 особи), коли заходить мова про історію Голокосту, відчувають

співчуття до жертв. У 44,6 % респондентів (284 особи) ця тема викликає ненависть і презирство до виконавців злочину. 45,2 % респондентів (288 осіб) відчувають розчарування в сутності людської природи. 26,2 % респондентів (167 осіб)

не розуміють, чому це відбулося. 3 % респондентів (19 осіб) думають, що євреї це якоюсь мірою заслужили. 1,7 % респондентів (11 осіб) нічого не відчувають, адже ці події їх не стосуються (діаграма 9).

Діаграма 9

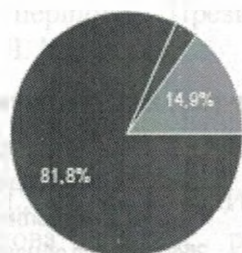

81,8 % респондентів (522 особи) хотіли б дізнатися більше про історію Голокосту. 3,3 % респондентів

(21 особа) не виявили такого бажання. 14,9 % респондентів (95 осіб) не змогли визначитися з відповіддю (діаграма 10).

Діаграма 10

Чи хотіли б ви дізнатися більше про історію Голокосту?

Так	522	81,8%
Ні	21	3,3%
Важко відповісти	95	14,9%

Відповідаючи на питання «З якою метою, на Вашу думку, потрібно вивчати історію Голокосту?»,

більшість респондентів (59 % / 376 осіб) обрала такий варіант: «щоб знати, як уникнути повторення подібних подій у

майбутньому». 55,3 % респондентів (352 особи) вважають, що потрібно вивчати історію Голокосту, «щоб зрозуміти, як ця подія вплинула на подальший хід історичних подій». 55,1 % респондентів (351 особа) зазначили, що необхідно вивчати цю подію, «щоб знати, чому вона

відбулася». 43 % респондентів (274 особи) вважають, що історію Голокосту потрібно знати, «щоб зрозуміти, що відбувається в суспільстві з людиною в умовах тоталітарного режиму»; 14 % респондентів (89 осіб) – «щоб установити, хто винен» (діаграма 11).

Діаграма 11

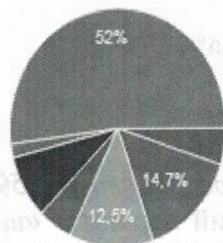
На запитання «Із поданих нижче характеристик виберіть ті, які, на Вашу думку, характеризують євреїв?» відповіді респондентів розподілилися таким чином:

- прагнуть влади – 5 % респондентів (32 особи);
- життєрадісні – 14,7 % респондентів (94 особи);
- гарні робітники – 12,5 % респондентів (80 осіб);

- збагачуються обманом – 5,2 % респондентів (33 особи);
- допомагають у біді – 8,6 % респондентів (55 осіб);
- ненадійні – 1,9 % респондентів (12 осіб);
- питання поставлене некоректно – 52 % (332 особи) (діаграма 12).

Діаграма 12

Із поданих нижче характеристик виберіть ті, які, на вашу думку, характеризують євреїв.

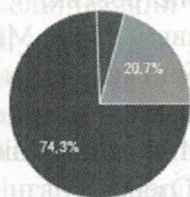
Прагнуть влади.	32	5%
Життєрадісні.	94	14.7%
Гарні робітники.	80	12.5%
Збагачуються обманом.	33	5.2%
Допомагають у біді.	55	8.6%
Ненадійні.	12	1.9%
Питання поставлене некоректно.	332	52%

74,3 % респондентів (474 особи) погодилися б узяти участь у заходах, приурочених до Міжнародного дня пам'яті жертв Голодомору, якби їм

запропонували. 5 % (32 особи) не виявили такого бажання. 20,7 % (132 особи) вибрали варіант «важко відповісти» (діаграма 13).

Діаграма 13

Якби вам запропонували взяти участь у заходах, приурочених до Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту, чи погодилися б ви добровільно взяти у них участь?

Так	474	74.3%
Ні	32	5%
Важко відповісти	132	20.7%

На прохання назвати імена відомих вам «Праведників Народів Світу», або ж «Праведника України», респонденти дали такі відповіді:

- Абакумов, Анущенко, Щербина, Зелинська, Золотаревський;
- Абрамчук Микола, Адамчук Броніслава;
- Аристидес Соусу Мендес, Семпо Сугихара і Пауль Грунингер;
- Бабаєва Олександра, Ярова Софія;
- Балабан Дмитро і Марія, Людвінська Валентина, родина Сосіденко;
- Барабаш Віра;
- Бартошевський Владислав, Тиуне Сугихара;
- Бартошевський, Ковач;
- Батьки першого Президента України Л. Кравчука;
- Белова Олександра, Лідія Пустова, Олександра Бабаєва;
- Бігос Антон;
- Ваумов И., Анушинко Н.И;
- Виноградова Устїнія, родина Смірнових, родина Дюк, родина Буганча, родина Галич, Максим Тиква, Василь Чорновіл, Анатолій Сухінський;
- Вишняк Ольга, Стародубцева

Марія;

- Хозенфельд Вільгельм, Байтц Бертольд;
- Схоль Ганс та Софі;
- Гнатюк Надія, Гнатюк Ніна, Остапенко Меланія, Остапенко Іван;
- Головатюк Валентина Михайлівна, Домушей Олексій Іванович, Цибулько Григорій, Чабанок Микола Іванович;
- Довбенко;
- Єльніцький Петро і діти, Кучеренко Надія, родина Смирнових, Тиква Марія, Сухинський Антон, родина Дюк, Чорновол Володимир, родина Галич, родина Герасимич, родина Боганча;
- Озернюки Йосип і Хіврон; Кіндрат, Цибульки Софія і Григор;
- Ільніцький Петро та діти, Кучеренко Надія, родина Смирнових;
- Індіра Ганді;
- Казько Марія Константинівна, Безверхня Надія Семенівна.
- Караджа Константин, Шарп Марта;
- Кисельов Микола, Шептицький, Веремчук;
- Кучеренко Надія, Тиква Марія,

Шулежко Олександра;

- М. Шимеліс, Козак-Щуцька Софія, Сар-дарі Абдул-Хусейн;
- Мати Тереза;
- Махатма Ганді;
- Митрополит Іларіон;
- Митрополит Петро Могила, Іларіон Київський;
- Мухаммад Хельмі;
- Обокумов І., Анущенко Н. І., Щербина М., Золатаревський В.
- Омелянюк Дмитро, Жан Ширак, Оскар Шиндлер;
- Паголев Олексій;
- Пауль Грюнінгер, М. Шимеліс;
- Подружжя Ковбасюк;
- Пустова Лідія, Бабаєва Олександра;
- Родина Балабанів, родина Бериченків, родина Олійченків;
- Родина Боганча, Шулежко Олександра, Антон Сухинський;
- Родина Галич, Петро Ільницький та діти;
- Родина Гомич;
- Родина Дідухів; Петрушка Андрій, Стефанія, Печеник Яків, Віник Ханна, Мельничук Арсен;
- Костенко С., Глаголев Олексій;
- Саїк Ірина;
- Сендлер Ірена, Золотервський М.;
- Стащенко Ганна, брати Чорних Феодосій та Семен;
- Ступак О. Г., Казько М. К., Безверхня Н. С., Губарева К. Ф., Хоменко А. П.;
- Сухинський Антон, Черновий Володимир;
- Попович Троян, Ковч Є.;
- Чернишов Афанасій;
- Шептицький Андрій;
- Яд Вашем.

Респондентам було запропоновано назвати місця, де в Україні відбулися масові знищення євреїв. Отримано такі

відповіді:

- Бабин Яр (Київ, 34000), Умань (6000), Каховка (1700), Богданівка (Миколаїв, 250000), Лиса Гора, Благодатне (1500), Березанка;
- Дарницький концтабір у Києві;
- Дніпропетровськ;
- Доманівка, Львів, Миколаїв;
- Дрогобицький Яр (м. Харків);
- Івангород;
- Київ, Миколаїв, Вінниця;
- Криве Озеро;
- Лохвиця, Полтавщина;
- Одеса;
- Майже по всій території України;
- Місто Біла Церква Київської області, Янівський концтабір у Львові;
- Петриківський ліс, Кременець, Чортків, Хмільник, П'ятничанський ліс;
- Південь і центр України;
- Плющівка Миколаївської області, Ужгород;
- Село Новополтавка, Новобузький район;
- Село Яструбинове, Вознесенський район;
- Села: Охмівка, Плоске, Охнівка, Дерев'янче, Білашів;
- Село Подолянка і село Суха Балка;
- Сірецький концтабір, Рівне, Львів (Янівський концтабір), Цитадель, Харків;
- Собібор, Белжець (Східна Галичина).

На прохання назвати місця масового вбивства євреїв під час Голокосту на території Миколаївської області, респонденти дали такі відповіді:

- Авдіївка;
- Акмечетка;
- Акмечетські ставки, смт. Врадіївка, с. Гражданівка;

- Антоново;
- Березанка, Лиса Гора, Благодатне;
- Біля м. Южноукраїнськ та с. Воронівка;
- Богачівка, Берізки;
- Богданівський Яр;
- Веселинівський район, села Снігурівського району, с. Покровське;
- Градівка, Подолянка, берег р. Кодими;
- Єфінгар (Плющівка), Ново-Полтавка, Миколаїв;
- Жовтневий район;
- Михайло-Ларіно, Лебедівка, Мостове;
- Міське кладовище (місто Миколаїв), балка біля с. Воскресенське;
- Полігон, Галицинівка, Ново-христофорівка, Піски, Баштанка;
- Села Добре, Першотравневе, Романівка, Яструбинове;
- Криве Озеро, с. Калинівка;
- Село Подолянка, Веселинівський район, хутір Ільїнка, Веселинівський район, с. Градівка, Веселинський район;
- Село Мостове;
- Село Покрівське (Веселинський район, більше 7000 євреїв було знищено), «Старе єврейське міське кладовище», села Снігурівського краю (с. Новий путь, с. Хутора, с. Червона Володимирівка, с. Лідіївка). Загалом у Миколаївській області було знищено 23000 євреїв, 15000 з яких – місцеві;
- Села Романівка, Першотравневе, Добре, Врадіївка;
- Село Сирове, село Секретарка;
- Село Бузьке;
- Село Червона Володимирівка, Веселинівський район;
- Стара Богданівка;
- Христофорівка;

- Хутір Виноградний, Молотовка, селище імені Фрунзе, село Червона Володимирівка;

Висновки

Результати опитування учнів 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів Миколаївської області засвідчили, що більшість учнів (71,6 % респондентів / 457 осіб) розуміють, чому відбувся Голокост, і можуть розповісти, які події йому передували.

Переважна більшість респондентів (62,4 % / 398 осіб) вважають, що за організацію й здійснення Голокосту відповідав нацистський режим та ті, хто його підтримував.

63 % респондентів (402 особи) порівнювали історію Голокосту з геноцидом вірмен.

Майже всі респонденти (93,7 % / 598 осіб) про історію Голокосту дізналися від учителя.

Результати дослідження свідчать про те, що учням вдалося переглянути художні фільми з історії Голокосту. Більшість респондентів (56,7 % / 362 особи) передивилися фільми «Список Шиндлера» та «Хлопчик у смугастій піжамі» (56,9 % респондентів / 363 особи).

До історії Голокосту учні найчастіше зверталися на уроках української літератури (50,5 % респондентів / 322 особи) та з предмета «Людина і світ» (51,6 % респондентів / 329 осіб).

Переважна більшість респондентів (81,8 % / 522 особи) хотіли б дізнатися більше про історію Голокосту.

59 % респондентів / 376 осіб вважають, що вивчати історію Голокосту потрібно, «щоб знати, як уникнути повторення подібних подій у майбутньому».

Переважна більшість респондентів (52 % / 332 особи) вважають, що питання щодо характеристики євреїв поставлено некоректно.

74,3 % респондентів (474 особи) погодилися б узяти участь у заходах,

приурочених до Міжнародного дня пам'яті жертв Голодомору, якби їм запропонували.

Більшість учнів назвали **такі імена «Праведників Народів Світу»**: Андрій Шептицький, Золотаревський, Оскар Шиндлер, Устїнія Виноградова, родина Смирнових, родина Дюк, родина Буганча, родина Галич, Максим Тиква, Василь Чорновіл, Антон Сухинський.

Респонденти назвали **місця, де в Україні відбулися масові знищення євреїв**: Бабин Яр (Київ, 34000), Умань (6000), Каховка (1700), Богданівка (Миколаїв, 250000), Лиса Гора, Благодатне (1500), Березанка, Дарницький концтабір у Києві, Дніпропетровськ, Доманівка, Львів, Миколаїв.

Респонденти назвали **такі місця масового вбивства євреїв під час Голокосту на території Миколаївської області**: Березанка, Лиса Гора, Благодатне, біля м. Южноукраїнськ та с. Воронівка, Богачівка, Берізки, Богданівський Яр, Веселівський район, села Снігурівського

району, с. Покровське, Градівка, Подолянка, берег р. Кодими, Єфінгар (Плющівка), Новополтавка, Миколаїв, Жовтневий район, Михайло-Ларіно, Лебедівка, Мостове, Міське кладовище (місто Миколаїв), балка біля с. Воскресенськ, Полігон, Галицинівка, Новохристофорівка, Піски, Баштанка.

Отже, аналіз відповідей респондентів моніторингового дослідження впливу предметно-методичних компетентностей учителя на формування учнівських компетентностей з теми «Історія Голокосту» та розуміння і сприйняття історії Голокосту учнями 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів Миколаївської області дозволяє зробити висновки, що учні розуміють, чому відбувся Голокост, і можуть розповісти, які події йому передували. Респонденти вважають, що вивчати історію Голокосту потрібно, щоб знати, як уникнути повторення подібних подій у майбутньому.

Література

1. Аронов Х. Катастрофа європейського єврейства під час Другої світової війни / Х. Аронов. – К. : Інститут юдаїки, 2000. – 364 с.
2. Голокост і сучасність : науково-педагогічний бюлетень українського центру вивчення історії Голокосту. – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Український центр вивчення історії Голокосту, 2005–2008. – Вип. 1–3.
3. Гон М. Голокост на Рівненщині (документи і матеріали) / М. Гон. – Запоріжжя : Прем'єр, 2004. – 119 с.
4. Гончаренко О. М. Голокост на території Київщини: загальні тенденції та регіональні особливості (1941–1944 рр.) / О. М. Гончаренко. – Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2005. – 20 с.
5. Єлисаветський С. Я. Катастрофа і опір українського єврейства (1941–1944): нариси з історії Голокосту і опору в Україні / С. Я. Єлисаветський. – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 1999. – 423 с.
6. Коваль М. Нацистський геноцид щодо євреїв та українське населення М. Коваль // Український історичний журнал. – 1992. – № 2.
7. Ковба Ж. Людяність у безодні пекла. Поведінка місцевого населення Східної Галичини в роки «остаточного розв'язання єврейського питання» / Ж. Ковба. – К. : Інститут юдаїки, 1998. – 268 с.
8. Мирський Р. Я. Голокост в Україні у регіональному і загальнолюдському вимірі / Р. Я. Мирський. – Л. : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 199 с.
9. Подольський А. Нацистський геноцид щодо єврейського народу України.

1941–1944 років / А. Подольський. – Дис. канд. іст. наук. – К. 1996.

10. Попович М. Єврейський геноцид в Україні історія та уроки. М. Попович // Філософська та соціологічна думка. – 1994. – № 5–6.

11. Праведники світу та інші рятівники під час Голокосту: приклад України у порівняльному контексті: збірка наукових статей – Дніпропетровськ: Інститут «Ткума», 2015. – 200 с.